

ADEMİ MERKEZİYETÇİLİK

Ademi Merkeziyetçilik akımının öncülüğünü Ahrar Fırkası kurucusu Prens Sabahattin'in üstlenmiştir. Bu fikir akımının düşünceleri Osmanlı Devleti'nde resmi devlet politikası olarak uygulamaya sokulmuştur.

Bu fikir akımın görüşleri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1. Osmanlı Devleti hükümetinin merkezi yetkileri azaltılmalıdır.
2. Devlet içindeki çeşitli unsurların yönetime katılması gerekmektedir.
3. Liberal ekonomiye geçiş yapılmalıdır.
4. Federal Devlet modeli uygulanmalıdır.

Ademi merkeziyetçilik diğer akımlar gibi istenen başarıya bir türlü ulaşamamıştır. Tüm akımlarda olduğu gibi Ademi Merkeziyetçilik akımı da vatanın düşmüş olduğu buhranlı durumdan bir an önce kurtarılması için uğraşmıştır. Fakat milliyetçilik akımının hızla yayılması, fikir akımlarının halk tarafından yeterince anlaşılabilmesi, Osmanlı Devleti'nde meydana gelen iç karışıklıklar ve dış baskılar sebebiyle, fikir akımlarının getirilerinden istenildiği kadar, tam anlamıyla verim sağlanamamıştır.

GENÇ OSMANLILAR

(1865 GENÇ OSMANLILAR CEMİYETİ)

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı Devleti'nde, batı tarzı idare ve fikirlerin gelişip yayılması için çalışanlara verilen isim.“Yeni Osmanlılar” veya “Genç Türkler” de denilen bu grup mensupları, Avrupalıların verdikleri Fransızca “Jeunes Turcs” adıyla meşhur olmuşlardır. Bu tabir, umumî olarak, o yıllarda Avrupa’da politika, fikir ve edebiyatta aşırılık taraftarı gençlere veriliyordu. Yeni Osmanlılar için ise, ilk defa Mustafa Fazıl Paşanın yayınladığı bir mektupta, “Yeni Osmanlılar” karşılığı olarak kullanılmıştır. Daha sonraları Namık Kemal ve Ali Süâvî tarafından da benimsenerek, Türkçe'ye yerleştirilen bu tabir, uzun süre, Osmanlı topraklarında yetişen, devlet idaresine karşı gelen ve yabancılar tarafından yönlendirilen ihtilâlcilerin tamamının ortak adı olmuştur.

Yeni Osmanlılar Cemiyeti, 1789 Fransız İhtilâlinde sonra Avrupa’da süren 1830 ve 1848 ihtilâllerine ve bunların neticesinde ortaya çıkan fikir hareketlerine heveslenenler tarafından, 1865’te, gizli bir teşkilât olarak, İstanbul’da kuruldu. Yine bu tarihte, Mısır Hidivi Kavalalı İsmail Paşa, veraset usulünü değiştirerek, kardeşi Mustafa Fazıl Paşayı bütün haklarından mahrum etti. İktidar kuskünü olan bu paşa, Abdülaziz Han'a ve üst kademe devlet adamlarına düşman kesildi. İntikam için, Jön Türklerin arasına katıldı ve başlarına geçerek, onları bilhassa maddî yönden büyük çapta destekledi.

Mustafa Fazıl Paşanın, Abdülaziz Hana hitaben, Paris'te yazdığı ve küstahça ifadelerin yer aldığı mektup, 1867'de Türkçe'ye tercüme edilerek, Tasvîr-i Efkâr Gazetesi'nde yayınlandı ve Osmanlı ülkesinde binlerce adet bastırılıp dağıtıldı. Mektup, meşrutiyetçi Ziya Paşa gibi meşhur isimlerin, kalemleri ile dile getirdikleri fikirleri, "Osmanlı Devletine meşrutiyet idaresinin getirilmesi ve bütün azınlıklara Avrupaî tarzda hak, hürriyet verilmesi" şeklinde özetlenebilir. Bunların sağlanması için, aralarında birlik kuramadılar. Çoğu, ihtilâl ve kanlı mücadele istedi, bir kısmı da fikrî mücadele taraftarı gözüktü. Abdülaziz Hanın Fransa ve İngiltere ziyaretleri esnasında, Padişah'tan af diledikten sonra kendisine nazırlık verilen Mustafa Fazıl Paşa, maksadına kavuşup aralarından ayrıldı. Padişahın bu ziyaretinden sonra, Osmanlı Devleti ile dost geçinmek mecburiyetini hisseden Fransa ve İngiliz hükümetleri, Jön Türklere itibar etmez oldular. Hiçbir devletten destek göremeyen Jön Türkler, bir müddet çeşitli Avrupa şehirlerinde dolaştılar. Bir kısmı İstanbul'a dönüp Padişah'tan özür dileyerek devlet kademelerinde görev aldılar. Bazıları da yayıncılık faaliyetlerine devam ettiler. Birinci Meşrutiyetin ilanı ile canlanan Jön Türkler (Yeni Osmanlılar Cemiyeti), zararlı faaliyetleri görülünce, İkinci Abdülhamid Han tarafından kapatılarak ortadan kayboldu. Böylece, Jön Türklerin birinci devre faaliyeti sona erdi. fikirleri ve meşrutiyetin ilanı arzusu bahanesiyle, Osmanlı Devletine ve bazı devlet ricaline karşı ağır ifadeler ihtiva ediyordu. Bu mektubun akabinde, Mustafa Fâzıl Paşa tarafından Paris'e çağrılan Jön Türkler, onun maddî desteğiyle, Avrupa'da geniş bir yayın faaliyetine giriştiler. Bu yayınların biri sönüp diğeri açılıyor ve sayıları çoğalıyordu. Jön Türkler, bu yayınlarından, mükemmel bir fikir sisteminin ifadesi ve izahından ziyade, belli başlı birkaç nokta üzerinde durdular ve hep aynı şeyleri tekrarladılar. Namık Kemal, Ali Süâvî ve

Bundan sonra, yurt içinde ve dışında kurdukları birçok dernek ve yayınladıkları, sayıları yüze varan dergi ve gazete ile, İkinci Abdülhamid Hanın şahsında devlete karşı kesif bir propagandaya girişen Jön Türkler, sıkı bir işbirliği içinde oldukları Fransız ve İngiliz hükümet çevrelerinden destek gördüler. Nitekim, 4 Şubat 1902'de Paris'te toplanan Birinci Jön Türk Kongresi, Fransız Senatosu üyesi Lafeuvre Contalis'in evinde yapıldı. Bu kongreye, Osmanlı Devletinin hakim olduğu hemen her bölgeden çağrılan delegeler katıldı. Bunlar arasında bulunan her din ve milliyetten insanın ortak vasfı, Osmanlı Devletine karşı olmaktan ibaretti. Bunun dışında, aralarında hiçbir bağ ve fikrî birlik bulunmayan bu insanlar, aralarındaki senben çekişmesi sebebiyle, kongreyi başarısız bir şekilde sona erdirdiler. Delegeler, Osmanlı Devletinin yıkılması hariç, başka hiçbir noktada birlik olamadılar.

27-29 Aralık 1907'de yine Paris'te toplanan İkinci Jön Türk Kongresine; İttihat ve Terakki, Prens Sabahattin'in Teşebbüs-i Şahsî ve Adem-i Merkeziyet cemiyetleri yanında, Ermeni Taşnaksutyun Komitesi de katıldı. Kendi aralarında birlik olmamasından yakınılan bu kongrede; Osmanlı Devleti aleyhine en ağır ithamlar yapıldıktan sonra, İran Mebusan Meclisine dostluk telgrafı çekilmesine, Makedonya'daki Rum, Bulgar vs. çetelerinin, devlete karşı olan isyanlarının desteklenmesine, diğer gizli cemiyetlerin birleştirilerek, ihtilâlci yayınlar yapılmasına karar verildi.

Jön Türklerin uzun yıllar devam eden faaliyetlerinde, ön planda meşrutiyet ve hürriyet fikirleri görünüyorsa da, her grup ve şahsın ayrı ayrı maksatları vardı. Azınlıklar istiklâl, hiç değilse muhtariyet kapmak, şahıslar ise şahsî hırs ve arzularını tatmin etmek peşindeydiler.

Osmanlı Devletini parçalamak ve yıkmak isteyenler tarafından methedilen Jön Türklerin faaliyetleri ise, devletin yıkılışını hızlandıran belli başlı sebeplerden olmuştur. Batı dünyası karşısındaki tavırlarının taklitten öteye geçememesi, devlet kademelerinde yer almak, meşhur olmak, hattâ Mithat Paşa'da olduğu gibi, kendi ailelerini hanedan yapmak için azınlıklarla, eşkiyalarla, Rum-Ermeni çeteleri ve Avrupa devletleriyle işbirliği yapmaktan çekinmemeleri, bu faaliyetlerin en acı tarafı olmuştur. Netice olarak, Osmanlı topraklarındaki sulh ve sükûnu, dört bir yandan patlak veren ihtilaller, isyanlar, hükümet darbeleri ve savaşlarla yok etmişler, çıkarılan idaresizlik, kargaşa ve savaşlar ortamı içinde, milletin felâketini hazırlamışlardır. Birinci Dünya Savaşı, Jön Türk faaliyetinin Türkiye'de sonu olmuş, daha önce yaptıkları gibi, yine yurt dışına kaçmışlardır.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ-II. MEŞRUTİYETİN İLANI

Osmanlı Devleti'nde I. Meşrutiyet'in ilanı ve Kanuni Esasi'nin kabul edilmesi ve Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin açılması gibi önemli yenilikler görülmüştür. 1877-1878 yılları arasında yaşanan 93 Harbi olarak adlandırılan Osmanlı-Rus Savaşı yapılan bu yeniliklere gölge düşürmüştür.

93 Harbi'nin başlaması ve zor koşullarda Mebuslar Meclisi'nin uyum içinde çalışmaması neticesinde II. Abdülhamit Mebuslar Meclisi'ni 14 Şubat 1878 tarihinde kapattığını açıklamıştır.

Mebuslar Meclisi'nin kapatılmasına karşı 1889 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulmuştur. Kısa zamanda İttihat ve Terakki yurt içinde ve dışında genişlemiş, Jön Türklerin Paris grubunu da içine almıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin amaçları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1. Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin yeniden açılmasını sağlamak
2. Kanuni Esasi'nin tekrar yürürlüğe girmesini sağlamak
3. Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan bütün milletlerin dil, din, ırk ve mezhep ayrımı yapılmadan bir arada yaşamasını sağlayarak Osmanlı Devleti'nin dağılmasının önüne geçmektir.

10 Haziran 1908 tarihinde Reval'de İngiltere ve Rusya bir araya gelmiş, Osmanlı Devleti'nin durumu, Boğazlar meselesi ve Balkanların durumu hakkında bir takım kararlar almıştır. Bu kararlara göre Osmanlı Devleti'nin Makedonya'da ıslahatlar yapılması ve Makedonya'ya özerklik verilmesi kararı açıklanmıştır. Bu karar karşısında Osmanlı Devleti'nin parçalanacağını düşünen İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ile bu durumun önüne geçilebileceği fikrini ileri sürmüş ve faaliyetlerini hızlandırmıştır.

Giderek güç kazanan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden Niyazi Bey ve Binbaşı Enver ayaklanarak dağa çıkmış ve Hürriyet Taburları'nı kurmuşlardır. 1908 yılında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan faydalanılarak Balkanlarda yaşayan halk

ayaklanmaya teşvik edilmiştir. Rumeli'de başlatılan bu silahlı ayaklanma hareketi üzerine II. Abdülhamit harekete geçmişse de çıkan isyanı bastırma konusunda muvaffak olamamıştır. II. Abdülhamit ayaklanmayı bastıramadığı gibi 23 Temmuz 1908 tarihinde Selanik, Manastır ve Rumeli'de hürriyet ilan edilmiştir.

Bu sebeple II. Abdülhamit Kanuni Esasi'yi yeniden yürürlüğe koyarak 24 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyeti ilan etmiştir

Balkan Savaşları (1912-1913)

A. Balkan Savaşlarını Hazırlayan Yakın Sebepler

Balkanlar Batı'nın dinî, ekonomik ve siyasî ihtiraslarının karışımı olarak ortaya attıkları "Doğu Sorunu" nun halkalarından sadece bir tanesidir. Bu ihtiraslardan çoğu zaman dinî olanı öne çıkmaktaydı. Buna göre, her ne suretle olursa olsun, Müslüman Türklerin hakimiyetinde olan bu topraklar ve bölgede yaşayan Hıristiyanlar kurtarılmalıydı. Bu arada zaten emperyalist gayeleri de kendiliğinden gerçekleştirmiş olacaktı.

Bütün Avrupa Büyük Devletleri ve Balkan Devletleri bu hususta ittifak halinde ve hemfikirdiler. Ancak mirasın paylaşılması konusunda uyuşmazlıklar çıkmaktaydı. Hele hele paylaşılacak mıntıkanın etnik ve dinî yapısının karmaşık olması ve herkesin aynı yere göz koyması durumu işi daha da güçleştirmekteydi. Ayrıca bunlara dünyayı kontrollerine almış olan sömürgeci devletlerin birbirlerini çekememeleri, ayrı bloklaşmaya doğru gitmeleri ve Balkanlar'daki menfaatlerinin ayrı olması gibi hususlar da eklenince, durumu içinden çıkılmaz bir hale sokmaktaydı. Ayastefanos Antlaşması'ndan sonra büyük devletlerin müdahaleleriyle gerçekleşen Berlin Antlaşması'yla ortaya çıkan Balkan devletlerinin her biri, Avrupa'nın desteğiyle, bu mirastan koparabilecekleri en fazla payı kapmaya çalışmaktaydılar. Bunun için ise zaman kaybetmeye hiç tahammülleri yoktu.

Aslında Balkan Savaşlarının sebebini Ayastefanos Antlaşması'na kadar götürmek mümkündür. Bu antlaşmayla Bulgaristan'ın sınırları içine Makedonya'nın da katılması ve Sırbistan'ın bağımsızlığını alması, bağımsız Sırbistan'ın ilk günden itibaren topraklarını devamlı genişletmeye çalışması, Berlin Antlaşması'nın Bulgaristan'da yarattığı hayal kırıklığı ve nihayet Yunanistan'ın Osmanlı Devleti aleyhine toprak kazanmak gayesi bu savaşların sebepleri olarak görülebilir. Ayrıca bunlara Rusya'nın Balkan Slavları üzerindeki kışkırtmalarını da eklemek mümkündür. Bütün bu hadiselerde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Balkanlar'da genişleme faaliyetleri ve bu faaliyetlerin önemli safhasını teşkil eden Bosna-Hersek'in ilhaki bir dönüm noktası olmuştur. Bu durum Rusya'yı Balkan Slavlarını birleştirmek suretiyle Avusturya'nın yayılmacı politikasına karşı koymaya sevk ettiği kadar, Balkanlar'ın Slav devletlerini de aralarındaki anlaşmazlıkları gidererek, birleşmeye ve Balkanlar'da geri kalan Osmanlı topraklarını paylaşmaya götürmüştür.²

Şarkî Rumeli vilâyetinin 18 Eylül 1885 yılında Bulgaristan tarafından ilhakından sonra, bu vilâyetin ve Balkan sıradağlarının elden çıkması Osmanlı Devleti'ni Rumeli'de, bilhassa Kırklareli, Edirne, Cısır-i Mustafa Paşa, Dedeoğaç ve Gümülcine bölgesinde büyük kuvvetler buldurmaya mecbur etmişti.³ Zira Şarkî Rumeli'yi ilhaktan sonra Trakya ve Makedonya'ya da göz diken Bulgaristan'la⁴ Trakya arasında savunmaya elverişli Tuna nehri ve Balkan sıradağları gibi tabii bir hudut yoktu. Diğer Balkan devletçiklerinin Bulgaristan'la birleşerek, hep birlikte Doğu Rumeli'ye saldırımları ihtimaline karşı Kırklareli, Edirne ve Bizanslılar

zamanından beri İstanbul için önemli bir savunma hattı olan Çatalca'nın böyle bir savaş için hazırlanması gerekirdi.

Ancak Balkan devletçiklerinin birleşmesine pek ihtimâl vermeyen ve Bulgar ordusunu önemsemeyen Osmanlı Devleti, Rumeli'nin savunması için gereken tedbirleri almamıştı.⁵ Aslında 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânından sonra ordunun bir politika âleti olarak kullanılması Osmanlı ordusunun muharebe gücünü zayıflatmıştı.⁶ Bu arada Osmanlı Devleti II. Meşrutiyet sonrası seçimlerle uğraşırken, fırsattan istifade eden Avusturya 5 Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini açıkladı.⁷ Avusturya'nın bu şekilde davranmasının sebebi 1908'de Osmanlı Meclis-i Mebûsanı'na Bosna-Hersek'ten milletvekili seçilmesi ve bu durumun Bosna-Hersek'le Osmanlı Devleti arasındaki bağı daha da kuvvetlendireceği endişesi idi. Bu yüzden Avusturya, daha Meşrutiyet'in heyecanı yatışmadan, Berlin Antlaşması'nda kazanmış olduğu bu toprakların işgal ve idaresi hakkını kaybetmek istememişti. Aynı gün Girit adası da Yunanistan ile birleştiğini ilân etti.⁸

Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakından önce, Avusturya ile anlaşılan Bulgaristan ise, Slav dünyasının bu ilhaka gösterecekleri tepkiyi önlemeye söz vermişti. Buna karşılık Avusturya, bağımsızlığını ilân etmeye kararlı olan Bulgaristan'a askerî ve diplomatik yardımda bulunacaktı. Bu şekilde Avusturya'nın da desteğini sağlayan Bulgaristan, 6 Ekim 1908 günü bağımsızlığını ilân etti.⁹ Zaten son yıllarda Avrupalı büyük devletler tarafından tam bağımsız bir devlet olarak görülen Bulgaristan Prensliği'nin Osmanlı Devleti ile olan tek bağı, verdiği vergilerdi. Böylece Bulgaristan kendisine, Osmanlı Devleti'ne tam manasıyla tâbi olduğu günleri hatırlatan bu bağdan, bağımsızlığını ilân etmekle kurtulmuş oluyordu. Osmanlı Devleti bütün bunlarla uğraşırken, 31 Mart Vak'ası meydana gelmiş (31 Mart 1325/13 Nisan 1909), II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle, ittihatçılar ülkede yeni bir baskı rejimi kurarak, kendilerine muhalif olan bir grubun ortaya çıkmasına sebep olmuşlardı.¹⁰ Öte yandan, Nisan 1910'da çıkan Arnavut isyanları da Osmanlı Devleti'nin gücünü zayıflatan ve düşmanlarına cesâret veren bir hadise olarak ortaya çıkmıştı.¹¹

Bu arada, bütün bu hâdiseler İtalya'nın, Osmanlı Devleti'nin bir vilâyeti olan Trablusgarb'a saldırmasına zemin hazırlamış, sonuçta İtalya, 28 Eylül 1911'de Trablusgarb'a asker çıkarmıştır. Zira Habeşistan'da aradığını bulamayan İtalya, Adriyatik ve Balkanlar üzerinde durmaya başlamıştı. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i topraklarına katmasından dolayı, 24 Ekim 1909'da İtalya'nın Rusya ile yaptığı karşılıklı menfaat anlaşması dolayısıyla, İtalya'nın Trablusgarb'daki menfaatlerine sahip çıkması hakkını doğuruyordu.¹²

Balkan Harbi, Meşrutiyet'ten sonra gerek iç, gerekse dış politikada yapılan ağır hataların devamından kaynaklanmıştır. Bulgaristan bu harbe daha II. Abdülhamid Devri'nde hazırlanmaya başlamıştı. Aslında 1909 senesinde II. Abdülhamid de, bir Bulgar taarruzu olduğu takdirde hemen harbe girmek niyetindeydi. Çünkü bu şekilde hareket etmekle, Bulgarların diğer Balkan devletleriyle birleşmelerini mani olacağını düşünüyordu. Zaten bu sıralarda Yunan Hükümeti de Bulgarlarla anlaşamadığından, Osmanlı Devleti bünyesinde uygun görülen yerlerde birkaç konsolosluk açmasına müsâade edilmesi hâlinde, Osmanlı-Bulgar savaşında Osmanlı Devleti'ne yardım etmeyi teklif etmişti.¹³

İttihat ve Terakki Hükümeti bu teklifi değerlendirmedeği gibi, Makedonya'daki anlaşmazlıktan gidermek amacıyla, 3 Temmuz 1910 yılında bir "Kilise Kanunu" çıkarmıştır.¹⁴ Çıkarılan bu kilise kanunu ile ihtilafli kilise ve mekteplerin nüfus nispetine göre aidiyeti tespit edilecekti. Böylece Balkan milletleri arasındaki en önemli mesele de halledilmiş ve bu milletlerin aralarında anlaşmaları kolaylaşmış oldu.¹⁵ Balkan Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasındaki anlaşmazlık giderilmiş, Balkan devletleri'nin Osmanlı Devleti aleyhinde birleşmelerine yol açılmıştır.¹⁶

Bunun üzerine Rus Çarı'nın aracılığı ve baskıları sonucunda 13 Mart 1912'de Bulgaristan ile Sırbistan arasında bir "Dostluk ve İttifak Antlaşması" imzalandı. Bu antlaşmayla, Bulgaristan ve Sırbistan, birbirlerinin toprak bütünlüğünü tanıyarak, Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmişlerdi. İki devlet amaç olarak her şeyden önce Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki topraklarını ele geçirmeyi ve aralarında paylaşmayı esas alıyordu. Antlaşmanın yürütülmesi için ise Rusya'ya yetkiler vermekteydi.¹⁷ Bu ittifakın imzalanmasından yaklaşık iki ay sonra, 29 Mayıs 1912'de Sofya'da Bulgaristan ile Yunanistan arasında bir "İttifak Antlaşması" imzalandı. Bir giriş, dört madde ve bir "Beyannâme"den oluşan bu gizli andlaşma da doğrudan Osmanlı Devleti'ne karşı yönelik bir ittifaktı. Ancak Bulgar-Sırp andlaşmasında olduğu gibi savaştan sonra kazanılacak toprakların nasıl bölüşüleceğine dair bir hüküm yoktu.¹⁸

Bu şekilde üç Balkan Devleti, aralarında yaptıkları ayrı ayrı andlaşmalarla Osmanlı Devleti'ne karşı birleşerek, Balkan birliğini gerçekleştirmiş oldular. Ancak teşkil edilen bu Balkan ittifaklar zincirinin son halkasını Karadağ'ın ittifaka katılması oluşturmuş ve Ağustos 1912'de Karadağ, Bulgaristan ile sözlü bir ittifak yapmıştır. 6 Ekim 1912'de ise Karadağ-Sırbistan ittifak anlaşması imzalanmıştır.¹⁹

Balkan devletleri arasındaki bu gelişmelerde Rusya'nın önemli bir rol oynadığı bir gerçektir. Bundan dolayı Balkan ittifakının Rus diplomasisinin eseri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Böylece Balkanlar'daki Osmanlı egemenliğine son vermek ve bunun için ortak düşmana karşı birlikte savaşmak düşüncesi aralarındaki çekişmeleri bir tarafa bırakan Balkan devletlerini birleştiren bağ olmuş ve sonuçta da, II. Abdülhamid'in büyük maharetlerle önlemeye çalıştığı, "Balkan İttifakı" Bulgaristan'ın çevresinde meydana gelmiştir.²⁰

Balkan devletleri arasında yapılan ittifak anlaşmalarına bir başka yönde bakılacak olursa; bunlardan Sırbistan'ın Makedonya'daki ihtiraslarına rağmen, Bulgaristan'la bir ittifaka yanaşması, Bosna-Hersek meselesinde Avusturya'ya karşı bir müttefik araması ve Balkan topraklarını Slav devletleri arasında paylaştırmak isteyen Rusya'nın çaba harcaması olarak izah edilebilir. Yunanistan'ın aynı ittifaka katılması ise, o sırada Yunan Başbakanı olan Venizelos'un Girit meselesine Makedonya'dan daha fazla önem vermesindendi.²¹ Karadağ'ın ittifak içinde yer alması ise, 1903 yılında Kara Georgevicher'in Sırbistan'ın başına geçmesinden itibaren, Sırbistan ile münâsebetlerinin iyi olmaması ve Sırbistan'ın küçük Karadağ'ı nüfuzu altına almaya çalışmasına dayanır.²²

Balkan devletleri, aralarında bu anlaşmaları yaparken, Balkanlar da günden güne karışmakta idi. Sırp-Bulgar ittifakının imzasından sonra Bulgaristan'da Osmanlı Devleti aleyhine gösteriler başladı. Bulgaristan ve Sırbistan'ın kıskırtmaları ile Makedonya'da komitacılık²³ faaliyetleri birdenbire arttı ve anarşi hortladı. Bulgaristan, Makedonya'daki karışıklıkları bastıramadığı için Osmanlı Devleti'nden şikâyet ediyor, Bulgar kamuoyu savaş istiyordu. Makedonya'daki Yunan tedhişçileri de kıskırtmalarına hız verdiler. 1912 Ağustosundan itibaren Yunanistan Osmanlı sınırına asker yığmaya, Karadağ ise Bulgaristan'la anlaşır anlaşmaz Osmanlı sınırında hâdiseler çıkarmaya başladı. Bu sebepten Eylül 1912'de Osmanlı-Karadağ münasebetleri iyice gerginleşti.

Bütün bu hâdiseler devam ederken, İtalyanlar Trablusgarb'daki mukavemetten kurtulmak için, 1912 Mayısı'nda Arnavutluk'ta bir ayaklanma çıkardılar. O bölgedeki nüfuzunu kaybetmemek için Avusturya'nın da desteklediği bu isyan, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki nüfuzunu iyice sarstı.²⁴ Bu arada ordudaki kaynaşmadan dolayı ortaya çıkan "Halaskar Zabitân Grubu"nun²⁵ arka çıkmasıyla Arnavutluk isyanı daha da alevlendi. İttihat ve Terakkî'nin kötü yönetimine karşı yapıldığı söylenen bu ayaklanma, bu grubun İstanbul'daki mensuplarının baskıları sonunda Said Paşa kabinesi istifa etmek zorunda bırakılmasıyla sonuçlandırıldı.²⁶

Böylece İttihat ve Terakki yönetimi sona erdi ve fakat 22 Temmuz 1912'de Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın kurduğu "Büyük Kabine" veya "baba-oğul kabinesi" adı verilen yeni hükûmet de Balkan milletlerinin Osmanlı Devleti aleyhine birleştiklerini fark etmedi.²⁷

B. Birinci Balkan Savaşı (1912-1913)

İttihat ve Terakki Dönemi'nde yapılan Balkan Harbi'ni teşvik edici hatalar, İttihat ve Terakki'nin iktidardan düşmesinden sonra Ahmed Muhtar Paşa kabinesi döneminde de devam etmiş, Balkan ittifakını el altından hazırlayan Rusya'nın, Osmanlı Hâriciye Nazırı Noradungiyen Efendi'ye, Balkanlar'da savaş olmayacağı konusunda verdiği sahte teminâta dayanılarak, Rumeli'deki yüz yirmi tabur talimli asker terhis edilmiştir.²⁸ İşte daha Arnavutluk isyânları yatışmadığı ve Osmanlı Devleti'nin 75 bin talimli askerinin ordudan terhis edildiği sıralarda (30 Eylül 1912) Balkan Devletleri seferberlik ilân ettiler. 3 Ekim 1912'de de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ hükûmetleri Bâb-ı Âli'ye ortak bir nota vererek Türk hükûmetinden üç gün içinde eski Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesini istediler.

Sürenin bitiminde isteklerini tekrarlayarak yeniden üç günlük süre tanıyan Balkan devletleri, Batılı devletlere de ortak nota vererek istekleri kabul edilmediği takdirde silahla kabul ettireceklerini bildirdiler. Bunun ardından 13 Ekim 1912'de Rumeli'de yapılacak olan ıslahatın, büyük devletlerle birlikte kendi kontrolleri altında yapılmasını Osmanlı Devleti'nden ağır bir nota ile istediler.²⁹ Osmanlı Devleti, bu notayı Balkan devletleri ile olan münâsebetini kesmekle cevaplandırdı.³⁰ Bunun üzerine ilk olarak 8 Ekim 1912'de Karadağ Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etti.³¹ Savaşı ilk önce bu en küçük Balkan devletinin ilân etmesi Avrupa diplomasisinin durumunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etmesiyle Balkan savaşlarının birinci safhası başlamış oldu. Karadağ'ın arkasından 17 Ekim'de Bulgaristan ve Sırbistan, 19 Ekim'de de Yunanistan Osmanlı Devleti'ne savaş ilân ederek, yılların biriktirdiği ihtiraslarını gerçekleştirmek gayesiyle harekete geçtiler.³² Bunun üzerine Osmanlı Devleti de, adı geçen devletlere ayrı ayrı savaş ilân etti.³³ Osmanlı Devleti'nin savaşa karar verişinde, Ekim 1912'lerde İstanbul ve taşrada cereyan eden "Harp mitingleri"nin de etkili olduğu söylenmektedir.³⁴

Aslında başlangıçta büyük devletlerce Balkanlar'da bir savaşı önleyecek tedbirlerin alınması mümkün olabilirdi. Lâkin Avrupa Devletlerinin hiçbiri görünüşte Balkanlar'da barışın korunmasından yana olmalarına rağmen, hiçbir etkili önlem alma yoluna gitmedi. Bu açıdan hepsi fikir vermeye hazır, ancak sorunu çözümlenecek esas adımları atmaya hiçbir Avrupa devleti hazır değildi. Onların politikaları gereğince, Balkan buhranını önleyecek yerde, menfaatlerini koruma yoluna gitmeleri, yani siyasî hesap ve düşüncelerinin insanlık ideâline galip gelmesi bu savaşın çıkmasına yol açan en büyük etkenlerden birisiydi.³⁵ Nitekim Balkanlar'daki durumun şiddetlenmesi üzerine, Osmanlı Devleti'nin Balkan ittifakını yenebileceğini düşünen Rusya ve Avusturya, bütün Avrupa Büyük Devletleri adına 8 Ekim 1912'de bir bildiri yayınlayarak, Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasındaki çıkacak olan savaşın sonunda Rumeli'de sınır değişikliğini kabul etmeyeceklerini ve Balkanlar'da statükonun aynen korunacağını açıkladılar³⁶ (Bkz. Harita 1).

Osmanlı Devleti savaşa çok büyük imkânsızlıklar içinde girdi, özellikle ordunun ulaşım ve ikmâli kötüydü. Savaşın ilk gününden itibaren askerlerin yiyecek ve beslenme sıkıntısının yanı sıra, ordunun politikaya girmesi komutanlar arasında ikiliğin doğmasına sebep olmuştu.³⁷ Bundan başka, Osmanlı ordusu 1909 yılından beri esas savaş alanı olan ve her an bir

saldırının gelebileceği Trakya ve Makedonya'dan uzak yerlere gönderilmiş, bir kısmı da terhis edilmişti.³⁸

Savaşan taraflardan Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusu 23.806.000, Balkan devletlerinin ise 10.167.000 kişi idi. Ancak Osmanlı Devleti'nin nüfusu Anadolu ve Arabistan'a kadar uzanan geniş topraklar üzerinde yayılıyor, bunun da ancak 15 milyon kadarından asker alınabiliyordu.³⁹ Bu sebeple Balkanlar'da ancak 450.000 kişilik Türk ordusu bulunmasına karşılık, 510.000 kişilik Balkan devletleri ordusu vardı.⁴⁰ Alemdar Gazetesi'nde yer alan bir habere göre Balkan devletleri ordusunun sayısı 415.000 kişi idi.⁴¹

Osmanlı Devleti savaşın ilk aşamasında Rumeli'de Bulgarlara karşı savaşan "Doğu Ordusu" ve Makedonya ve Arnavutlukta Sırp, Yunan ve Karadağlılara karşı savaşan "Batı Ordusu" adında iki ordu kurmuştu. Bu bakımdan savaş Doğu Cephesi ve Batı Cephesi olmak üzere iki cephede başlamıştır.⁴²

Balkan Savaşı'nın başlamasıyla Doğu Ordusu, hemen Filibe'ye hücum ederek, Bulgar ordusunu arkadan çevirmek istemişse de, Bulgarlar karşısında kısa zamanda bozguna uğramıştır.⁴³ Bunun üzerine 22-23 Ekim 1912'de Kırkkilise (Kırklareli) muharebesinin de kaybedilmesiyle Lüleburgaz'a çekilmişti. Doğu Ordusu 28 Ekim 1912'de burada yaptığı ikinci bir muharebeyi de kaybedince Çatalca hattına kadar çekilmek zorunda kaldı ve burada bir savunma hattı kurulmasıyla Bulgarlar durdurulabildi. Böylece Bulgarların bir hafta içerisinde Çatalca önlerine kadar gelmeleri, onları İstanbul'a çok yaklaştırmıştır.⁴⁴ Bunun üzerine İstanbul'un etrafında bir müdâfaa hattı tesis ve Boğazlar takviye edilmiştir. Hattâ Çatalca, İstanbul için en son müdâfaa hattı olduğundan, civarının şüpheli unsurlardan arındırılması hususunda devletçe bir karar dahi alınmıştır.⁴⁵

Doğu Ordusu'nun kısa sürede bozguna uğrayarak Çatalca'ya çekilmesi ve bu arada Yunan donanmasının Ege'de üstünlük kurması sonucunda Osmanlı Devleti'nin ve aynı zamanda Doğu Ordusu'nun, Batı Ordusu ve Makedonya ile bağlantısının kesilmesine sebep oldu. Batı Ordusu da, 23-24 Ekim'de Kumanova'da giriştiği savaşta Sırlara yenildi ve Manastır'a çekildi. Bunun üzerine Sırlar eski Sırbistan'ın başşehri olan Üsküp'e girdiler.⁴⁶ Bundan sonra dört Balkan devleti Makedonya'yı işgale başladılar.

Yunanlılar ise, 8 Kasım'da Selânik'i ele geçirdikten sonra, donanmalarıyla Bozcaada, Limni ve Taşoz adalarını hiçbir mukavemetle karşılaşmadan işgal ettiler. Yalnız Yunanlılara görünmeden Ege Denizi'ne çıkmaya muvaffak olan Rauf Bey (Orbay), Hamidiye kruvazörüyle Yunanlılarla tek başına savaştı.⁴⁷ Ancak bu karşı koyma savaşın genel durumunu etkileyemedi. Böylece Osmanlı ordusunun denizde ve karada aldığı bu yenilgiler, Makedonya ile olan bağlantının kesilmesine sebep oldu. Öte yandan bu sırada Karadağlılar da İşkodra'yı muhasaraya başladılar.⁴⁸

Sonuçta Osmanlı Devleti'nin askeri durumu birkaç hafta içinde ancak fecaat olarak nitelendirilebilecek bir hâle gelmiş, bu suretle Balkan ittifakına dahil devletler, savaşın başlamasından kısa bir süre sonra bütün Rumeli'yi ellerine geçirmişlerdi. Türkler, tarihinin hiçbir döneminde bu derece ağır bir hezimete uğramamışlardı.

Bu feci mağlubiyet içerisinde bölgede sadece, düşman hatları gerisinde kalan ve Osmanlı Devleti'yle (Anadolu'yla) ikmâl ve irtibat yolları kesik olan Edirne Bulgarların, Yanya Yunanlıların ve İşkodra kalesi de Karadağlıların kuşatmalarına karşı savunmalarını sürdürmekteydiler.⁴⁹ Bunlardan bir zamanlar Osmanlı Devleti'nin merkezi durumunda olan Edirne, Bulgarlarca birçok defa bombalandı. Hattâ Bulgarlar Edirne'deki halkı etkilemek ve dolayısıyla mukavemeti kırmak gayesiyle havadan uçaklarla, "İlân-ı Umûmî" başlığı altında

ve "Bulgarların yani bizim muharebemiz Müslüman ahâlisine değil, belki o gaddar, zâlim, merhametsiz, beyinsiz ricâl-i devletinize karşıdır. Ma'lûm ola ki, biz de kan dökmeği arzu etmeyiz. İsteddiğimiz şey, o para yiyici ricalinizden sizi de kurtarmaktır. Maksudumuz Balkan Yarımadası'na sulh, asayiş, güzel idare idhâl etmektir. Görmüyor musunuz ki devlet hazinesini soyan memurlar sayesinde Türkiye Devleti ne dereceye geldi? Dört Balkan komşunuz dört taraftan memleketinizi istilâ ettiler... Artık Edirne'ye hiç bir taraftan imdâd gelemes. Hâl böyle iken neye kan dökelim? Bu kanlar kime fâide getirebilir? Padişahların zevki için mi kan dökülsün?" anafikri üzerinde yoğunlaşan asılsız beyannameler atmışlardı.50

Ancak burada kan dökmekten bahseden Bulgarların, Balkan Savaşı sırasında, akla gelmez vahşetlere giriştiği belgelerle sabittir.51

Balkan devletlerinin elde etmiş olduğu bu kolay zafer ve Osmanlı Devleti'nin birkaç hafta içinde geri çekilmesiyle Balkanlar'da bıraktığı boşluk, yeniden milletlerarası bir buhran ortaya çıkardı.

Sırbistan'ın birdenbire genişleyip, Arnavutluk'u işgal etmesi ve Adriyatik'e inmesi Avusturya ve İtalya'yı korkuttu. Bu sebepten Avusturya, bağımsız bir Arnavutluk Devleti kurarak Sırbistan üzerinde baskı vasıtası olarak kullanmayı uygun gördü. Bu konuda İtalya'nın da Avusturya'yı desteklemesi sonucu 28 Kasım 1912'de Arnavutlar bağımsızlıklarını ilân ettiler. Rusya'nın meselede Sırbistan tarafını tutması, Fransa, İngiltere ve Almanya'nın da müttefik oldukları devletin yanında yer almalarını gerektirdi.52

Bütün bunlara rağmen, Bulgarların İstanbul kapılarına kadar gelmiş olmaları, Rusya'nın Bulgaristan'a karşı aleyhte bir politika takip etmesine yol açmış, Bulgarların İstanbul'a girmesi halinde, donanmasını İstanbul'a göndereceğini, Meriç'in doğusunda kalan toprakların Bulgaristan'ca ilhakını tanımayacağını bildirmişti. Ayrıca Ege Denizi'ndeki adaların Yunanistan tarafından işgali, Rusya açısından, Çanakkale Boğazı'nı da tehlikeye sokuyordu.53

Balkan Savaşı'nın başlamasından hemen sonra, Osmanlı Devleti'nin uğradığı bu ağır ve beklenmedik yenilgi, iç politikada büyük tepkilere yol açtı. Nitekim Osmanlı Devleti'nin bu çaresiz durumu karşısında Ahmed Muhtar Paşa sadâretten çekildi ve yerine, 29 Ekim 1912'de, dış politikada İngiltere yanlısı olarak bilinen Kâmil Paşa yeni hükümeti kurdu.54 Ancak bu değişiklik de savaşın aleyhte gidişatına engel olamadı. Nitekim bu durum karşısında Osmanlı Devleti savaşın durdurulmasını istemeye başlamıştır.

Bu arada, Arnavutluk meselesi yüzünden Avrupa'da çıkan anlaşmazlık kritik bir safhaya girmişti. Fakat İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey bu buhranı gidermek için, Arnavutluk meselesinin milletlerarası bir konferansta ele alınmasını teklif etti.55

Balkan buhranı bu şekilde gelişmeler gösterirken, 12 Kasım 1912'de Bulgarlar Çatalca hattındaki Osmanlı savunmasına karşı son bir taarruza girişmişlerdi. Bu taarruzun, düşmanın başarısızlığıyla sonuçlanması üzerine, Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin daha önce teklif ettiği mütarekeyi kabul etti.56 3 Aralık 1912'de imzalanan ateşkes antlaşmasına göre; Bulgarlar demiryollarının Edirne istihkâmları içinden geçen bölümünden kontrolsüz olarak her türlü nakliyatla bulunmalarına izin verildiği halde, aynı hakka Türkler Edirne'deki orduları için sahip olamayacaklardı.57 Bulgaristan bu mütarekeyi hem kendi adına hem de Karadağ ve Sırbistan adına imzalamıştı. Yunanistan çok aşırı isteklerde bulunduğu ve Osmanlı Devleti de bu istekleri kabul etmediğinden, mütarekeyi imzalamayıp, sadece barış görüşmelerine katıldı. Üstelik Yunanistan mütareke yapmamakla kalmayıp, askerlerini

Makedonya cephesinden Epir'e sevk ve donanmalarıyla da Osmanlı Devletini rahatsız etmeye devam etti. 58

Londra Konferansı 17 Aralık 1912'de toplantılarına başladı. Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasındaki barış görüşmeleri, Arnavutluk meselesini inceleyecek olan ve "Büyükelçiler Konferansı" denen milletlerarası konferansın başladığı gün ve adı geçen bu konferansın aracılığında ilk toplantısını yaptı.59

Barış Konferansı çok uzun süre devam etmesine rağmen, Arnavutluk, Ege adaları ve Edirne'nin bırakılmak istenmemesi yüzünden dağıldı. Bu arada Rusya yeni bir savaşta kayıtsız kalamayacağını ve Kafkaslar'dan ilerleyeceğini bildirdi. Almanya da Rusya'yı tehdit edince, bu defa Rusya geri çekildi ve durum biraz sakinleşti.60

Konferansın dağılması üzerine Büyük devletler, savaşın yeniden başlamaması için 17 Ocak 1913'te Osmanlı Devleti'ne ortak bir nota vererek, Edirne'nin Balkanlılara verilmesini, Ege adalarının geleceğinin tayin edilmesinin kendilerine bırakılmasını istediler. Aksi halde savaşın devam etmesi halinde Osmanlı Devletinin daha da zor duruma düşeceğini bildirdiler.61 Görüldüğü üzere, Balkan savaşının başlangıcında, savaş sonrasında Balkanlar'da statükonun değişmeyeceği garantisini veren Büyük Devletler, bu sözlerini unutmışlar, Balkan devletlerini desteklediklerini ve sınır değişikliğini kabul ettiklerini göstermişlerdir.

Bu sırada savaşan devletlerin murahhasları, yapılacak barışın esaslarını tespit ettikleri anda İstanbul'da bir hükümet darbesi meydana geldi. Balkanlar'da alınan yenilgiler ve mütârekede aleyhimize verilen kararlar, bilhassa ordunun genç subayları arasında, Kâmil Paşa Hükümeti'ne karşı bir hoşnutsuzluk doğurmuştu. Bu hava içerisinde İttihat ve Terakki mensupları 23 Ocak 1913'te "Bâb-ı Alî Baskını" adı verilen hükümet darbesiyle tekrar iktidarı ele geçirdiler. Başkumandan Nâzım Paşa öldürüldü ve Sadrazam Kâmil Paşa istifaya zorlanarak, yerine Mahmud Şevket Paşa sadarete getirildi.62

Yeni kurulan İttihat ve Terakki hükümeti, ilk iş olarak Büyük Devletlerin vermiş olduğu notayı reddetti. Yeni hükümetin başkumandan vekili Ahmed İzzet Paşa, Edirne'yi kurtarmak için Osmanlı-Bulgar Mütârekesine son vererek, 3 Şubat 1913 başında Çatalca hattında yeniden savaşa başladı.63 Daha çok Enver Bey'in (Paşa) ısrarıyla yapılan bu teşebbüsün başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, 26 Mart 1913'te Bulgarların yaptıktan ani bir hücumla Edirne teslim oldu.64

Edirne'nin teslim olmasının hemen sonrasında Yanya Yunanlıların, İşkodra da Karadağlıların eline geçti.65 Bu aleyhte gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti Nisan ortalarında savaşı durdurup, Büyük Devletlere başvurdu ve tekrar barış masasına döndü.

Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasındaki Barış Antlaşması 30 Mayıs 1913'te Londra'da imzalandı.

Bu barış ile Osmanlı Devleti Arnavutluğun bağımsızlığını tanıyor, Ege adalarının geleceğinin tespitini Büyük Devletlere bırakıyor, Yunanistan Selanik, güney Makedonya ve Girit'i, Sırbistan Orta ve Kuzey Makedonya'yı, Bulgaristan ise Kavala, Dedeağaç ve Edirne ile bütün Rumeli'yi alarak, Ege Denizi'ne çıkıyordu. Böylece bu anlaşmayla Osmanlı Devleti Midye-Enez çizgisinin batısında kalan bütün bütün Avrupa topraklarını kaybediyor ve Balkanlar'da sadece Bulgaristan'la sınır komşusu oluyordu.66

Görüldüğü üzere bu antlaşmayla Osmanlı Devleti Midye-Enez sınırının batısındaki bütün topraklarını kaybetmenin yanı sıra, Ege Denizi üzerindeki egemenliğini de dolaylı olarak kaybetmiştir.

Arnavutluk ve Makedonya'nın büyük bir kısmında Türklerin çoğunlukta olduğu dikkate alınmaksızın, "Kuvvetin hakka üstünlüğü" sözü böylece bu antlaşmayla bir defa daha gerçekleşmiş oluyordu. Beş yüz seneden beri Türk Devleti'ne bağlı olan birçok vilâyetler, halkın dini ve Osmanlı Devleti'yle olan münâsebetleri dikkate alınmaksızın, devletten koparılıyordu.⁶⁷

C. İkinci Balkan Savaşı (1913)

Gerçekte iki safhada teşekkül eden Balkan Savaşlarından birinci safhayı Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı mücâdeleleri teşkil eder ve bu safha, yukarıda görüldüğü üzere, Londra Barış Antlaşması'yla kapanır.

Londra Antlaşması'yla, Osmanlı Devleti Midye-Enez hattının batısında kalan topraklarını Balkanlı müttefiklere bırakınca, ganâimin paylaşılması konusunda çıkan anlaşmazlık II. Balkan Savaşı'nın çıkmasına sebep olmuştur.⁶⁸ Bulgaristan'ın daha önce Balkan devletleri arasında yapılan paylaşma plânına riâyet etmemesi de, bu savaşın Bulgaristan aleyhine gelişmesine yol açmıştır.⁶⁹ Anlaşmazlığa neden olan en önemli mesele ise Makedonya meselesidir.⁷⁰ İlk savaşlar sırasında Sırbistan, Sırp-Bulgar ittifakının çizdiği ve kendisine ayırdığı parçadan daha büyük bir parça ele geçirmişti. Yunanistan ise, Güney Makedonya ve Batı Trakya'yı (Kavala-Dedeağaç) tabîi toprakları sayıp, kendisiyle bir antlaşma yapılabilmesi için, bu toprakları Bulgaristan'dan istemektedir.

Bu sebeplerden ötürü, Osmanlı Devleti ile savaşın sona ermesinden hemen sonra, adı geçen devletler birbirleriyle çekişmeye başladılar. Bulgaristan'ın kendisine karşı sert bir tutum aldığını gören Sırbistan, 1913 Haziranı'nda Bulgaristan'a karşı Yunanistan'la bir ittifak yaptı. Buna göre, Bulgaristan Makedonya'dan atılacak ve Makedonya, küçük bir kısmı Bulgaristan'a bırakılmak şartıyla, iki devlet arasında paylaşılacaktı. Bu arada Yunanistan, Bulgaristan'a karşı Osmanlı Devleti ile de bir ittifak yapmak istemişse de, Osmanlı Devleti Balkanlar'ın bu karışık kombinezonlarına ve özellikle de saldırı emellerine karışmak istemedi.⁷¹

Bu gelişmeler üzerine, ittifakla hakemlik hakkını kullanmak isteyen Rusya duruma müdâhale ederek, Sırbistan ve Yunanistan'ın toprak hakkı iddialarını yumuşatmaya gayret sarf etmenin yanında, Bulgaristan'ı da Birinci Balkan Savaşı'nda elde ettiği yerlerin bir kısmını onlara vermeye razı etmeye çalıştı.⁷² Hattâ bu konuda tehdit yolunu da kullanan Rus Çarı II. Nikola, 8 Haziran 1913'te Sırp ve Bulgar krallarına gönderdiği mektupta, bu gelişmeler karşısında kendisinin ilgisiz kalamayacağını, savaşı ilk açan devletin "Slav Davası" önünde sorumlu olacağını ve Rusya'nın hareket serbestisini kullanacağını bildirdi. Rus Çarı'nın uyarılarına kulak asmayan Bulgar Çarı Ferdinand, bu iki devlet iyice hazırlanmadan darbeyi indirmek ve Makedonya'yı ele geçirmek düşüncesiyle, 29-30 Haziran gecesi Sırbistan ve Yunanistan'a aniden saldırdı.

Fakat Bulgaristan'ın hesapları yanlış çıkarak, her yerde eski müttefikleri olan Sırp ve Yunan orduları tarafından bozguna uğratıldı. Bu arada, Romanya da durumdan gereği şekilde istifade ederek, 300.000 kişilik bir ordu ile, kuzeyde Tuna ve Dobruca üzerinden harekete geçti ve Tutrakan-Balçık hattına kadar olan bölge ile Bulgar Dobrucası'nı işgal etti.⁷³

Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti de fırsattan istifade ile Türk menfaatlerini korumak istemiş, fakat Alman ve İngiliz hükümetleri de dâhil olmak üzere büyük devletlerin muhalefeti ile karşılaşmıştır. Bu devletler Osmanlı Devleti'ne, Londra Antlaşması'nı geçersiz

sayacak ve Midye-Enez hattının batısına geçecek bir oldu bittiye karşı baskı yapmaya başladılar ve 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın değiştirilmeyeceğini bildirdiler.⁷⁴ Bu sebeple, Osmanlı hükümeti ilk zamanlar hattı geçmekte tereddüt göstermiş ve nasıl davranması gerektiği konusunda 2 Temmuz 1913'te yabancı devletlerdeki büyükelçilerine düşüncelerini sormak ihtiyacını hissetmiştir.

Bunlardan Londra'da bulunan elçilerimizden Tevfik ve Hakkı Paşalar, uslu durulması, ancak ordunun terhis edilmeyip, beklenilmesini; Paris'ten Rıfat Paşa ise, Dışişleri Bakanı Pişon'un Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalması gerektiği konusundaki görüşlerini bildirmişlerdir. Berlin sefiri Mahmud Muhtar Paşa da, 4 Temmuz 1913 tarihli telgrafta Osmanlı Devleti'nin Bulgarlarla savaşması ögüdünü vermiş, 13 Temmuz 1913 tarihli telgrafında da, Yunanlıların Dedeağaç'ı aldıklarını ve buradan Edirne'ye geçebileceklerini, bunun için Osmanlı Devleti'nin daha çabuk davranması hususunu belirtmiştir.⁷⁵ Bu sırada başkumandan vekilliği görevini üstlenmiş olan Ahmed İzzet Paşa, bazı kabine üyeleriyle birlikte, Londra Antlaşması'nın çizmiş olduğu sınırın geçilmesini memleket için tehlikeli görmekteydi.⁷⁶

Kararın mesuliyeti gerçekten çok ağır olup, başarı hâlinde İstanbul'un stratejik sınırı elde edilmiş olacaktı. Fakat telâfisi çok zor yeni mağlûbiyetlere uğramak tehlikesi de mümkündü. Yabancı devletler nezdinde girişilen teşebbüslerde, gelen cevaplar ise cesaret kırıcı idi. İngiliz Hâriciye Nâzın Sir Grey, sefirimize "Büyük bir çılgınlık yaparsanız İstanbul'u da kaybedersiniz" diyor, Rus Hâriciye Nâzırı Sazanov, maslahatgüzarımıza, Harbiye ve Bahriye Nâzırıyla görüştüktan sonra cevap vereceğini söylüyordu.⁷⁷

Bütün bunlara rağmen, sonunda Talat, Enver⁷⁸ ve Cemâl Beylerin ısrarlarıyla Bâb-ı Alî Meriç nehrine kadar Doğu Trakya'yı geri almak üzere Osmanlı ordusunun Midye-Enez hattını geçmesine karar verdi.⁷⁹ Bu sırada hazinede sadece 100 bin lira bulunduğundan, ordunun ihtiyacı için reji idaresinden %6 faizle 1.600.000 lira borç para alınmıştır.⁸⁰

Edirne'nin Bulgar işgalinden kurtarılması kararı alındıktan sonra, Çatalca'daki Hurşit Paşa ve Süleyman Şefik Paşaların kumandasındaki kolordular, Edirne'ye doğru 20 Temmuz'da harekete geçtiler.⁸¹

Bulgarlar Mayıs ayında Çatalca hattında büyük bir kuvvet bulundurmasına rağmen, Londra Barışı'ndan sonra durumun aleyhlerine gelişmesi üzerine buradaki ordusunun büyük kısmını eski müttefiklerine karşı kullanmak üzere geri çekmişti.⁸² Nitekim Hurşit Paşa Kolordusu'na bağlı akıncı müfrezesi ile bu kolordunun kurmay başkanı Enver Bey (Paşa) ve İbrahim Bey emrindeki süvari tugayı, müfrezenin başında Enver Bey olduğu halde, bir baskın hareketiyle Edirne'ye girdi. Böylece şehir harap olmadan,⁸³ 23 Temmuz 1913'te Bulgarların elinden kurtarıldı.⁸⁴

Bâb-ı Alî, Osmanlı ordusunun Edirne üzerine yürüyüşü sırasında dış devletlere yayınlamış olduğu beyanname ile Meriç'in batısına geçilmeyeceğini açık bir şekilde ifade etmiştir.⁸⁵ Osmanlı ordusu, Bâb-ı Alî'ce verilen bu talimata bağlı kalmış, Edirne'yi aldıktan sonra, Meriç'in batısına geçmemiştir.⁸⁶ Sadece Bulgar birliklerinin geri çekilirken yapmaya çalışacakları tahribatı ve mezâlîmi önlemek için, Edirne'nin alınmasından sonra bir süre ileri harekâta devam edilmiştir.⁸⁷ Balkan Savaşı'ndan önce Türklere ait olan bu topraklara karşı yapılan bu harekât, Bulgaristan'ı gerek büyük devletler nezdinde, gerekse doğrudan doğruya Bâb-ı Alî nezdinde şikâyete sevk etmişse de,⁸⁸ sonuçta kınamaktan öte bir tepkiyle karşılaşılmamıştır.⁸⁹ Böylece II. Balkan Savaşı, Bulgaristan'ın yenilgisiyle neticelenmiş oldu.

D. Balkan Savaşını Sonuçlandıran Antlaşmalar

Savaş sonrasında Balkan devletleri arasında 10 Ağustos 1913'te Bükreş'te barış imzalandı. Bükreş Antlaşması'na Balkanlar'ın yeni haritası şu şekli almıştır:

Bulgaristan, Silistre dahil olmak üzere Tutrakan ve Güney Dobruca'yı Romanya'ya verdi. Yunanistan Kavala'yı alarak, Dedeağaç bölgesinde, yani Mesta-Karasu ırmağı ile Meriç arasında, Ege Denizi'ne çıktı. Böylece Yunanistan Güney Makedonya'nın büyük kısmı ile, Selânik, Drama ve Kavala'yı da alarak, Batı Trakya'nın bir kısmını elde etmiş oldu. Sırbistan'a Manastır, İstip, Üsküp, Priştine verildi. Karadağ da Plevlye ve Cakova'yı aldı. Fakat bütün arzularına rağmen İşkodra'yı elde edemedi. Bu paylaşma sonucunda Bulgaristan'a Makedonya'dan küçük bir kısım kalmış oldu.⁹⁰

Osmanlı Devleti'nin Balkan devletleriyle ayrı ayrı imzalamış olduğu anlaşmalardan ilki, Bulgaristan ile 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul'da imzalandı.⁹¹ Tamamı yirmi madde ve dört ekten meydana gelen antlaşmaya göre, Kırklareli, Edirne ve Meriç'in batı kısmında kalan Dimetoka, Osmanlı Devleti'nde kalıp, Türk-Bulgar sınırı genel olarak Meriç nehri kabul ediliyordu.

İstanbul Antlaşması, sınır tespitinden başka, Bulgaristan'da kalan Türkler hakkında da hükümler ihtiva etmekteydi. Bu hükümlere göre, Bulgaristan'da kalan Türkler Bulgarlarla eşit haklara sahip olacak ve isteyen dört yıl içinde Osmanlı sınırlarına göç edip etmeme hakkına sahip olacaktı. Eğer göçmeye karar verirlerse mallarını satabilecekler, kalanlar ise, Hıristiyan komşuları gibi, sivil ve siyasi haklara sahip olacaklardı. Ayrıca burada kalan Türkler her türlü din ve mezhep hürriyetine sahip olacaklar, okullarda devlet dili dışında eğitim-öğretim Türkçe olacaktı. Bunlar müftü ve başmüfettişlerini kendileri seçecekler ve bunların maaşları Bulgar hükümetince ödenecektir. Müftüler evlenme, boşanma, vasiyet, miras ve nafaka konularında mutlaka karar yetkisini haiz olacaklar ve Bulgar makamları bu, kararları aynen uygulayacaklardı. Bunlardan başka Bulgarlar, Bulgaristan'daki Türklerin mülkiyet haklarına saygı gösterecek, zorunlu olmadıkça kamulaştırmayacak, kamulaştırma hâlinde değerini peşin olarak ödeyecekti.⁹²

Osmanlı Devleti'yle Yunanistan arasındaki barış ise 14 Kasım 1913'te Atina Antlaşması ile gerçekleşti. Osmanlı-Yunan barışı, adalar meselesi yüzünden biraz uzamıştır. Osmanlı Devleti, Ege Adalarını Yunanistan'a terketmek istemiyor, Yunanistan ise, işgal ettiği bu adaları vermeye yanaşmıyordu. Hattâ bu yüzden iki devlet arasında durum gerginleşmiş, büyük devletlerin araya girmesiyle bu gerginlik ortadan kalkmıştı. Nitekim adalar meselesinin uzayacağı anlaşılınca, Osmanlı Devleti'yle Yunanistan Atina Barışı'nı imzaladılar.⁹³ Bu anlaşmaya göre, Girit kesin olarak Yunanistan'a bırakıldı.⁹⁴ Ancak 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın beşinci maddesi uyarınca, Ege adalarının geleceği Büyük Devletlerin kararına bırakılmış olduğundan, bu sorun bu antlaşmada yer almadı. Bununla Osmanlı Devleti bu kararı tanıdığını bir kez daha teyit etmiş oldu.

Buna rağmen Osmanlı Devleti 22-23 Aralık 1913'te Büyük Devletlere Midilli ve Sakız gibi Anadolu kıyılarına yakın adaları Yunanistan'a bırakmamak kararında olduğunu ve bunları geri almak için elinden geleni yapacağını bildirdi. Ancak Büyük Devletlerden başta Fransa olmak üzere, bu karara sert tepki gösterdiler.⁹⁵ Sonuçta Adalar meselesi için Londra'da toplanan "Büyükelçiler Konferansı"nda 1914 Şubatı'nda alınan kararlar, Meis Adası hariç, İtalya'nın işgal ettiği adaların İtalya'da, İmroz ve Bozcaada hariç, Yunanistan'ın işgal ettiği bütün diğer Ege adalarının Yunanistan'da kalması kararı alındı. Fakat daha bu antlaşmalar imzalanmadan I. Dünya savaşı patlak verdi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ise, Ege kıyısındaki Bulgar

topraklarının Yunanistan'a geçmesi dışında, Trakya ve Makedonya'da çizilen bu sınırlar günümüze kadar değişmemiştir.⁹⁶

Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasındaki barış ise 13 Mart 1914 günü İstanbul'da imzalanmıştır. İki devletin ortak sınırı bulunmadığı için, bu antlaşmada bir sınır tespiti söz konusu olmamıştır.

Bu arada hem Yunanistan ve hem de Sırbistan ile yapılan antlaşmalarda, aynen Türk-Bulgar antlaşmasında olduğu gibi, oralarda kalan Türklerin statüsüne ait hükümler de yer almakta olup, bu hükümler Türk-Bulgar antlaşmasındakinin hemen hemen aynıdır. Sadece kamulaştırmaya ait hükümlerde Sırbistan'la önemli bir istisna koyulmuştur ki, o da, Sultan I. Murad'ın Kosova'da bulunan türbesine ait bina ve arsaların hiçbir şekilde kamulaştırılmayacağıdır.⁹⁷

Sonuç

İki safhada sonuçlanan ve Osmanlı Devleti açısından bozgun olarak nitelendirilen⁹⁸ Balkan Savaşları sonunda yayınlanan geçici istatistiklere göre, Balkan devletlerinden Bulgaristan 84.000 kişi,⁹⁹ Sırbistan 22.000, Yunanistan 11.000 ve Karadağ 6.000 kişi asker zayiâtı vermişlerdir.¹⁰⁰ W. M. Sloane'ye göre, Sırbistan 71.000, Karadağ 11.200, Yunanistan 68.000, Bulgaristan 156.000, Türkiye ise 150.000 ölü ve yaralı vermişlerdir.¹⁰¹ Yine harbin başlangıcından mütârekenin imza edildiği güne kadar, savaşan devletlerin masrafları, adam başına 12 Frank 50 santim hesabıyla tablo 1'deki gibidir.¹⁰²

Balkan muharebeleri neticesinde, Balkanlar'ın siyasî haritası önemli ölçüde değişti. Bu yeni haritada Romanya'nın, Sırbistan'ın Yunanistan'ın hudutları tamamen, Bulgaristan'ın hududu kısmen Bükreş Muâhedenâmesi'yle tayin edildi. Türkiye-Bulgaristan sınırı da İstanbul Konferansı kararıyla tayin edilerek, bütün Balkanların yeni siyasî haritası çizilmiş oldu.

Bu yeni haritaya göre Türkiye hayli küçülürken, diğer Balkan hükümetlerinin bazıları az, bazıları oldukça genişledi. Bu yeni sınırlara göre Balkanlar'daki Türk-İslâm unsurunun büyük çoğunluğu Osmanlı hâkimiyetinden çıkıp, diğer Balkan Devletleri idaresine geçti. Bu yeni duruma göre ise, Sırbistan ile Karadağ'a (sınırları henüz çizilmemiş) 1.749.000 nüfus katılarak, iki devletin nüfusu %56 nispetinde arttı. Böylece ikisinin birlikte nüfusu 4.922.000 kişiye yaklaşmıştır. Yunanistan'ın nüfusu ise 2.632.000'den 4.777.000'e çıkarak, %81 oranında fazlalaşmıştır. Bulgaristan ise, bir taraftan 633.000 nüfus kazandığı halde, diğer taraftan (Dobruca'dan) 305.000 nüfus kaybettiğinden, nüfusu ancak 328.000 kadar artmıştır. Böylece Bulgar nüfusu da %7 nispetinde fazlalaşarak, 4.657.000 kişiye ulaşmıştır.¹⁰³

Yukarıda görüldüğü üzere Balkan devletlerinin hepsi, Balkan savaşlarından az veya çok kazançla çıkmışlardır. Bu savaşlarda zarar gören sadece Osmanlı Devleti olup, Avrupa'daki topraklarının %83'ünü, nüfusunun %69'unu ve bunlara ilâveten devlet gelirlerinden önemli bir kısmı ile önemli ölçüde bir ziraat potansiyelini kaybetmiştir.¹⁰⁴

Sayın Enver Ziya Karal, Balkan yenilgisini, Osmanlı Devleti açısından, iç ve dış plân olarak iki ana başlıkta sonuçlandırır. Buna göre, iç plânda dört ana nokta üzerinde durur; 1) Sınırların daralması, 2) Prestij kaybı, 3) Ulusçuluk düşüncesinin uyanışı, 4) İttihat ve Terakki Partisi iktidarının kuvvetlenmesi. Dış plânda ise, Asya'daki Osmanlı eyaletlerinin paylaşılması fikri ve Doğu Avrupa'da dengesizlik.¹⁰⁵

Osmanlı Devleti'nin Balkan savaşları neticesinde kaybettikleri sadece bunlarla kalmadı. Bilhassa Bulgaristan ve Yunanistan'a bırakılan topraklarda yaşayan Türkler, yapılan antlaşma hükümlerine aykırı olarak, idaresi altına girdikleri devletlerin hükümetleri veya ahali

tarafından baskılara uğradılar ve gördükleri zulüm yüzünden, bütün maddî varlıklarını bırakıp, Osmanlı ülkesine sığınmak zorunda kaldılar. Adeta kaçmak şeklinde cereyan eden bu göçler, en kötü şartlar altında Osmanlı Devleti'nin kontrol ve irâdesi dışında yapıldığından, büyük sıkıntılar doğurdu.¹⁰⁶

Sayın İlhan Bardakçı'nın Balkan Savaşı hakkındaki tespitleri bu mağlubiyetin boyutlarını göstermesi açısından önemlidir. O, eserinde; "Balkan Faciası der, bizim tarihlerimiz 1912-1913 savaşına, doğrudur. Kimsenin dört eski vilâyet ve ilçemiz karşısında yenileceğimizi ummadığı bir savaşta biz 40 gün içinde dört asırlık Rumeli'mize ebediyen vedâ ediyorduk. Zira her askerî birlik, birbirine hasım ve ayrı bir partinin mensubu haline gelmişti. Artık bize acıyan da kalmamıştı. Çatalca'ya kadar gelen düşmanlarımızı, onların kendi aralarındaki kavgadan yararlanarak ters yüz etmiştik ama... Ne var ki artık sınırlarımız Edirne'de noktalanmıştı. O güzelim fütûhat devrinden bize kala kala, Tuna yalılarının hayalleri, buruk ve hasret dolu Rumeli türküleri ve tek bir döşegini ya da pekmez güğümünü sırtlamış ve kucaklamış, Trakya çamuru içinde ağlamayı bile unutmuş göçmen kabileleri kalmıştı."¹⁰⁸

Kayıpları manevî açıdan değerlendirecek olursak, Balkan savaşı, 600 yıllık Osmanlı tarihinin en büyük felâketlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Türklerin Anadolu'dan sonra ikinci vatan haline getirdikleri, yurt edindikleri ve bunun için milyonlarca şehit verdikleri, binlerce sanat eserleri bıraktıkları Rumeli bu savaşla kaybedilmiştir.¹⁰⁸

Sonuç olarak, Balkan Savaşları, II. Meşrutiyet hareketlerinin doğurduğu dış gailer zincirinin son halkasını, fakat en şiddetli, en yıkıcı darbesini indiren halkasını oluşturmuştur. 1912 Ekimi'nden, 1913 Ağustosuna kadar yaklaşık on ay devam eden bu darbe, sadece Osmanlı Devleti'ni değil, Balkan ve bütün Avrupa Büyük Devletlerini yakından ilgilendirmiş ve etkilemiştir. Rekabet ve çıkar çatışması içerisinde bulunan devletler, Balkanlar'daki bu bunalım dolayısıyla bir defa daha karşılaşmışlar, bu da bloklar arasındaki gerginliği artırmış ve silahlanma yarışını hızlandırmıştır. Bu nedenlerden dolayı, Balkan Savaşları veya Balkan Bunalımı, I. Dünya Savaşı'nın ateşlenmesine zemin hazırlamış, bu da Osmanlı Devleti'nin sonunu yaklaştırmıştır.

. MEŞRUTİYETİN İLANI (23 Aralık 1876)

Tanzimat Döneminde Osmanlı Devleti'nde anayasal yönetime geçilmesini savunan Genç Osmanlılar (Jön Türkler) Cemiyeti kuruldu. Bu cemiyet-in önde gelen isimleri Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Mithat Paşa'dır. Jön Türkler Meşrutiyetin ilan edilmesi ile azınlıkların da yönetime katılma-rak ülkenin parçalanmasının önlenebileceği düşüncesini savunmaktaydı. Jön Türklerin çalışmaları sonucunda Meşrutiyet'e karşı olan padişah Abdülaziz tahttan indirilerek yerine V. Murat tahta çıkarıldı. Fakat V. Murat kısa bir süre sonra hastalanması sonucunda Meşrutiyet ilan etmeyi kabul eden II. Abdülhamit tahta çıktı.

23 Aralık 1876'da Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-ı Esasi ilan edildi.

Kanun-ı Esasi'nin ilan edilmesi ile Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet Dönemi başladı.

Not: Meşrutiyet; hükümdarın yetkilerinin anayasa ile sınırlandırıldığı yönetim biçimidir. Bu sistemde hükümdar anayasa ve halkın iradesi ile kurulan meclis tarafından denetlenir.

23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesinden 14 Şubat 1878'de padişah II. Abdülhamit'in meclisi kapatması-na kadar geçen süreye Osmanlı tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi denir.

Kanun-ı Esasi'ye göre;

Yasama yetkisi à Kanun-i Esasi'ye göre Meclis-i Mebusan verilmiştir. Meclis-i Mebusan üyeleri halk tarafından seçilen temsilcilerden oluşmaktaydı. Meclis-i Ayan ise padişah tarafından atanan üyelere oluşmaktaydı. Yürütme Yetkisi, Padişah, sadrazam, şeyhülislam ve bakanlara, Yargı Yetkisi ise Yüce divan ve bağımsız mahkemelere verilmiştir.

Kanun-ı Esasiye göre padişah çok geniş yetkilere sahiptir. Buna göre;

- Meclisi açıp kapatma yetkisi padişaha aittir.
- Mebusan ve Ayan Meclisi'nden oluşan yasama organlarından Ayan Meclisi üyelerinin tümünü padişah yaşam boyu olmak üzere atayacaktı.
- Dilediği kimseleri sürgüne gönderebilecekti.
- Meclisçe kabul edilen yasaları veto etme yetkisi olacaktı.
- Sadrazamı ve Hükümet üyelerini seçme ve denetleme yetkisi yürütmenin başı olan padişaha aitti.
- Hükümet padişaha karşı sorumludur.

SON OSMANLI MECLİS-İ MEBUSAN'IN AÇILMASI (12 OCAK 1920)

- 1. Mustafa Kemal, Meclisin İstanbul'un dışında bir şehirde toplanmasını istiyordu.
- 2. Bunun nedeni milli iradenin hür biçimde kararlara yansımaya yacağı düşüncesidir.
- 3. Ancak, İstanbul Hükümeti'nin padişahsız meclis olmaz, düşüncesi ile hareket etmesi sonucunda Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı İstanbul'da toplandı.
- 4. Milli mücadeleler, her konuda Mustafa Kemal'in istekleri doğrultusunda faaliyet gösteremediler. Ancak vatanın bütün-lüğü konusundaki isteklerinin bir kısmı gerçekleşti ve Misak-ı Milli kararları aldı.

Misak-I Milli Kararları (28 Ocak 1920)

- 1. Mondros Ateşkesi imzalandığı sırada işgal edilmemiş bölgeler kesin Türk yurtdur, parçalanamaz.
- 2. Kars, Ardahan ve Batum'da (Elviya-i Selase) gerekirse referanduma gidilecektir.
- 3. Araplar kendi geleceklerini kendileri belirleyecektir. (Arapların çoğunlukla yaşadığı yerlerde referandum yapılacaktır.)
- 4. Batı Trakya'nın geleceği referandum ile belirlenecektir.
- 5. İstanbul, Marmara ve Halifenin güvenliği sağlandığı takdirde, Boğazlar trafiğe açılacaktır.
- 6. Azınlıklara, diğer ülkelerdeki Türk azınlığa tanınan haklar tanınacaktır.

- 7. Siyasi, mali ve adli gelişmemizi engelleyen sınırlamalar kabul edilemez. (Kapitülasyonlar)
- **Önemi:**
- 1. Milli mücadelede hedefler kesin olarak belirlendi.
- 2. Vatan sınırları (Misak-ı Milli Sınırları) kesin olarak belirlendi.
- 3. Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın aldığı en önemli karardır.
- Bu kararlar meclis onayından geçtiği için resmîyet kazanmış kararlardır.
- Meclis-i Mebusan; kongre kararlarından etkilenmiştir.

TANZİMAT FERMANI

Tanzimat fermanı nedir?: II. Mahmut'un 1839'da vefatı üzerine yerine oğlu Abdülmecit geçti. Bu sırada Osmanlı Devleti'nin durumu hiç iç açıcı değildi. Osmanlı ordusu Nizip'te Mehmet Ali Paşa'ya yenilmiş, donanma Mısır'a götürülmüştü. Mısır sorunu bir Avrupa sorunu haline gelmişti. Bu durumda devlet ya Mehmet Ali Paşa'nın eline geçecek, ya da Rusya Hünkâr İskeleyi Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'ni himaye altına alacaktı. Abdülmecit, Mustafa Reşit Paşa'yı II. Mahmut zamanında kararlaştırılan Tanzimat Fermanı'nı hazırlamakla görevlendirdi. Tanzimat Fermanı 3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane bahçesinde okundu. Bu yüzden "Tanzimat-ı Hayriye Fermanı'na, "Gülhane Hatt-ı Hümayunu" da denilmiştir.

Tanzimat Fermanının İlan Sebepleri

Mısır ve Boğazlar konusunda Avrupalı Devletlerin desteğini kazanmak.

Avrupalı Devletlerin iç işlerine karışmasına engel olmak.

Devleti ve toplumu demokratik bir yapıya kavuşturma isteği Bu nedenlerden dolayı 3 Kasım 1839 da Tanzimat Fermanı (Gülhane Hattı Hümayunu) ilan edildi.

NOT: Tanzimat Fermanının ilanıyla Osmanlı tarihinde yeni bir dönem açılmış (Tanzimat Devri) ve bu devir 1876'ya kadar devam etmiştir.

Tanzimat Fermanının Özellikleri

Tanzimat Fermanı ANAYASACILIĞA ve DEMOKRASİYE(hukuk devletine, yani hukukun üstünlüğü esasına dayanan devlet anlayışına)geçişin (BATILILAŞMANIN) ilk

aşamasıdır. En önemli özelliği padişahın yetkilerini sınırlandırması ve kanunların her gücün üstünde olduğunun ifade edilmesidir.

Bu fermanın hazırlanmasında halkın bir rolü ve baskısı yoktur. Padişah Abdülmecit, Mustafa Reşid Paşanın telkiniyle Mısır meselesinde Avrupa devletlerinin desteğini kazanmak için bu fermanı ilan etmiştir.

Tanzimat Fermanı'nın Maddeleri

1. Herkes kanun önünde eşit olacak, her gücün üstünde kanun gücünün olduğu kabul edilecek
2. Hiç kimse yargılanmadan haksız yere idam edilmeyecektir.
3. Askere alma ve terhis işlemleri belli kurallara bağlanacaktır.
4. Müslüman, Hıristiyan ve Musevi bütün halkın, can, mal ve namus güvenliği sağlanacaktır.
5. Vergiler herkesin gelirine göre toplanacaktır.
6. Herkes mal ve mülk sahibi olabilecek, isterse satabilecek veya miras bırakabilecek.

Tanzimat Fermanı'nın İçeriği

Yaklaşık üç sayfalık bir metin olan fermanında, devletin bir gerileme döneminde olduğu vurgulanmış, ama yapılacak yeniliklerle ve çıkarılacak yeni yasalarla bu durumdan kurtulunacağı müjdelenmiştir. Daha sonra din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin tüm Osmanlı ahalisinin can ve mal güvenliğinin güvence altına alınması gereği, Kur'an ve şeriate dayanarak ilan edilmiştir. Haksız ve dengesiz vergilerin zararından söz edilerek herkesten "emlak ve kudretine göre" vergi alınacağı, asker almanın nüfusla orantılı ve azami dört veya beş sene müddetle sınırlı olacağı, kimsenin yargısız idam edilmeyeceği ve malına el konulmayacağı, özel mülkiyete sınır getirilmeyeceği, Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'nin güçlendirileceği, vekillerin serbestçe söz söylemesine sınır getirilmeyeceği, yeni ceza kanunnamesi düzenleneceği, memurun maaşlarının adalete uygun olarak düzenleneceği, rüşvetin güçlü yasalarla önleneceği bildirilmiştir.

Fikir ve yapı bakımından ferman, Fransız Devrimi'nin

İnsan ve Vatandaş Hakları bildirgesinden esinlenmiştir. Osmanlı hukuku tarihinde ilk kez "vatandaşlık" kavramı ve vatandaşlıktan doğan haklar tanımlanmış, bu hakların korunması için yapılması gereken bazı işler sayılmıştır. Buna karşılık ferman, getirdiği yenilikleri

Kuran'a ve Şer-i şerife ve Osmanlı Devleti'nin eski töre ve kanunlarına dayandırmaya özen göstermiştir.

Bu ferman sayesinde padişahların yetkileri meclislere ya da kişilere devredilmiştir. Buradaki amaç, iktidarı saraydan alıp bürokrasiye vermek ve devlet yönetiminde merkezileşmeyi sağlamaktır. Fermana verilen bütün sözlerin tamamen yerine getirilememesine rağmen bu çabalar, çağdaşlaşmaya ve cumhuriyet fikrine önyak olmuştur.

Tanzimat Fermanı'nın Sonuçları

- Padişah kendi isteğiyle yetkilerini kısıtlamıştır. Kanun üstünlüğü kabul edilmiştir.
- Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nde anayasacılığın başlangıcı kabul edilmiştir.
- Kişisel özgürlükler genişletilmiştir.
- Bu ferman bir halk hareketi değil, padişahın tek taraflı bazı esasları devlet garantisine alması şeklinde ortaya çıktığından halk tarafından pek anlaşılammıştır. Fermanın halka anlatılması için Anadolu ve Rumeli'ye bazı memurlar gönderilmiş ve bu şekilde Osmanlı Devleti'nde bir aydın sınıfı doğmuştur.
- Aydınların etkisiyle Osmanlı ülkesindeki Batılılaşma çabaları yoğunlaşmıştır.
- İnsan hakları konusunda yenilikler yapılmıştır.
- Sorunlarını tek başına çözemeyeceğini anlayan Osmanlı Devleti, bu fermanla Avrupa ile dost geçinme amacını gütmüştür. Ferman, Mısır sorunu için İngiltere'nin desteğini alma konusunda amacına ulaşmış ve İngiltere'nin desteğini alan Osmanlı Devleti Mısır Sorununu ve Boğazlar meselesini kendi isteği doğrultusunda çözmüştür.
- Bu fermanın sonra da Avrupalılar gayrimüslimlerin haklarını takip ediyor görünerek Osmanlı içişlerine karışmaya devam ettiler. Bu fermanın ilanından sonra Avrupa tipi yeni mahkemeler ve okulların açılması, eğitim ve hukuk alanında ikilik doğmasına neden olmuştur.
- Tanzimat Fermanı'yla verilen haklar bir halk hareketi sonucunda değil de padişah tarafından verildiği için Osmanlı ülkesinde batıdakine benzer önemli bazı sosyal gelişmeler yaşanmamıştır.
- Tanzimat döneminde hukuk, yönetim, askerlik, eğitim ve kültür alanlarında yenilikler yapılmıştır.